LIBRIS | We know books

Gela Enea
Roxana Popescu

GRAMATICĂ SINTETICĂ A LIMBII ROMÂNE

CU 800 DE EXERCIŢII TIP GRILĂ

(în conformitate cu noua Programă şcolară aprobată prin Ordin al ministrului nr. 3393/28.02.2017)

METEOR PRESS

LIBRIS | We know books

CUPRINS

Argument 7

Abrevieri 8

MORFOLOGIA 9
Părţi de vorbire flexibile 9
Verbul 9
Substantivul 21
Articolul 27
Numeralul 29
Adjectivul 32
Pronumele 35
Pronumele personal 36
Pronumele personal de politeţe/de reverenţă 40
Pronumele/adjectivul pronominal de întărire 42
Pronumele şi adjectivul pronominal posesiv 43
Pronumele reflexiv 46
Pronumele şi adjectivul pronominal demonstrativ 49
Pronumele şi adjectivul pronominal nehotărât (indefinit) 51
Pronumele şi adjectivul pronominal negativ 54
Pronumele şi adjectivul pronominal relativ 57
Pronumele şi adjectivul pronominal interogativ 60
Părţi de vorbire neflexibile 65
Adverbul 65
Interjecţia 70
Prepoziţia 73
Conjuncţia 77

SINTAXA 81
Enunţul, propoziţia, fraza 81
Predicatul şi propoziţia subordonată predicativă (PR) 84
Subiectul şi propoziţia subordonată subiectivă (SB) 89

Atributul şi propoziţia subordonată atributivă (AT) 95
Complementul direct şi propoziţia subordonată completivă directă (CD) 99
Complementul indirect şi subordonata completivă indirectă (CI) 102
Complementul prepoziţional şi
subordonata completivă prepoziţională (CPrep) 104
Circumstanţialul de loc şi subordonata circumstanţială de loc (CL) 107
Circumstanţialul de timp şi subordonata cirumstanţială de timp (CT) 111
Circumstanţialul de mod şi subordonata circumstanţială de mod (CM) 114
Circumstanţialul de cauză şi subordonata circumstanţială de cauză (CZ) 116
Circumstanţialul de scop şi subordonata circumstanţială de scop (CS) 119
Circumstaţialul condiţional şi
subordonata circumstanţială de condiţie (CDŢ) 121
Circumstanţialul concesiv şi
subordonata circumstanţială concesivă (CV) 124
Circumstanţialul consecutiv şi
subordonata circumstanţială consecutivă (CNS) 127

VOCABULARUL (lexicul) 129

FONETICA 140

GRILE – SIMPLE 149

GRILE – COMPLEXE 201

Răspunsuri (grile simple) 283

Răspunsuri (grile complexe) 284

Bibliografie 285

LIBRIS | We know books

MORFOLOGIA

Termenul **MORFOLOGIE** (cf. cuvintele greceşti *morphé* „formă" + *lógos* „studiu") denumeşte acea ramură a gramaticii care studiază forma cuvintelor, în opoziţie cu sintaxa, care se ocupă cu funcţiile cuvintelor şi ale unor entităţi mai mari decât acestea.

Cu alte cuvinte, **morfologia** studiază paradigmele cuvintelor şi organizarea categoriilor gramaticale (părţile de vorbire şi flexiunea lor), iar **sintaxa** – succesiunea cuvintelor, relaţiile sintagmatice (regulile îmbinării cuvintelor în propoziţie şi a propoziţiilor în frază).

După criteriul morfologic, **părţile de vorbire se clasifică** astfel:

1) **părţi de vorbire flexibile** (care îşi schimbă forma în timpul comunicării): verbul, substantivul, articolul, adjectivul, numeralul şi pronumele;
2) **părţi de vorbire neflexibile** (care nu-şi schimbă forma în timpul comunicării): adverbul, interjecţia, prepoziţia şi conjuncţia.

PĂRŢI DE VORBIRE FLEXIBILE

VERBUL

Verbul este parte de vorbire flexibilă care arată acţiunea, starea sau existenţa şi îşi schimbă forma în funcţie de timp, persoană (persoana I, a II-a şi a III-a), număr (singular şi plural).

Ex.: (*eu*) *citesc*; (*ea/el*) *citeşte*; (*voi*) *citiţi*.

Exprimă acţiunea: *a scrie*, *a alerga*; starea: *a se bucura*, *a se intimida*; existenţa: *a se afla*, *a trăi*.

Tranzitivitate:

- verbele care admit complement direct sunt **tranzitive**: *a citi* (o carte), *a anunţa* (pe cineva/ceva); în acest ultim exemplu, verbul este dublu tranzitiv;
- verbele care nu admit complement direct sunt **intranzitive**: verbe reflexive (*a se mândri*, *a-şi închipui*, *a se gândi* etc.); verbe copulative (*a fi*, *a deveni*, *a ieşi*, *a se face* etc.); verbe impersonale – zero valenţe (*a ploua*, *a tuna*, *a fulgera*, *a viscoli* etc.); verbe impersonale – bivalente (*a plăcea*, *a conveni*, *a trebui* etc.); verbe de mişcare (*a înota*, *a cădea*, *a fugi* etc.).

Verbul are **categoria modului**, prin care arată cum consideră vorbitorul acţiunea: reală, la modul indicativ (*merg*); posibilă, la modul conjunctiv (*să merg*); dorită sau condiţionată de ceva, la condiţional-optativ (*aş merge*); realizabilă, dar exprimând rugăminte, ordin, sfat, la imperativ (*Mergi acolo!* / *Nu merge acolo!*).

LIBRIS | We know books

Prezumtivul apare ca al cincilea mod predicativ, însă nu este cuprins în majoritatea manualelor şcolare, el exprimând o presupunere (*Va fi ştiind el ceva de tot insistă.*).

Clasificarea verbelor după predicaţie: **predicative, nepredicative (copulative şi auxiliare)**

Se consideră **predicativ** verbul care, aflat la indicativ, conjunctiv, condiţional-optativ, imperativ sau prezumtiv, îndeplineşte funcţia sintactică de predicat verbal.

Ex.: *Eu voi citi cartea aceasta.*

Predicatul verbal răspunde la întrebarea: *ce face subiectul?*

Ex.: *Colega mea aleargă.*

Se consideră **nepredicativ** verbul care, aflat la unul dintre modurile menţionate mai sus, nu poate fi predicatul verbal al enunţului şi atunci el este fie copulativ, fie auxiliar (ajutător).

Verbul copulativ formează împreună cu un **nume predicativ predicatul nominal**.

Predicatul nominal răspunde la una dintre întrebările: *cine este?, ce este?, cum este?* (subiectul).

Ex.: *Băiatul este Viorel / elev / cuminte.*

Verbele **copulative** sunt:

- ***a deveni*** (când **nu** are sensul de *a se transforma, a se preface*);
- ***a fi*** (când **nu** are unul dintre sensurile: *a exista, a se afla, a se găsi, a costa, a valora, a se întâmpla, a se duce, a vizita, a-şi avea originea/obârşia, a proveni*);
- ***a se face*** (cu sensul de *a deveni*);
- ***a rămâne, a ieşi, a ajunge*** (când aceste verbe nu se referă la spaţiu şi nu se combină cu un circumstanţial de loc);
- ***a însemna*** (cu sensul de *a avea semnificaţia*);
- ***a părea***;
- în funcţie de sensul pe care îl dobândesc în context, există şi alte verbe copulative: ***a se ţine*** – *Se ţin de rude.*; ***a veni*** – *El îmi vine verişor primar.*; ***a cădea*** – *El îmi cade nepot de soră.*; ***a se chema/a se numi*** – *Ea se cheamă/se numeşte Manolescu.*

Valori predicative/valori copulative ale unor verbe

A fi:

- predicativ – *Eu sunt acasă.*
- copulativ – *Eu sunt elev.*

A se numi:

- predicativ – *El a fost numit director.*
- copulativ – *El se numeşte Popescu Dorel.*

LIBRIS | We know books

A deveni:
- predicativ – *În mediul înconjurător totul devine.*
- copulativ – *Prietena mea va deveni actriță.*

A părea:
- predicativ – *Se pare că nu a înțeles. Pare că va ploua.*
- copulativ – *El pare de neînțeles.*

Verbele nepredicative, când nu sunt copulative, au valoare **auxiliară,** ajutând la formarea unor moduri și timpuri compuse.

Sunt trei asemenea verbe: *a fi*, *a avea*, *a vrea*.

A fi se folosește ca auxiliar:
- în toate construcțiile pasive (*Eu sunt ascultat de profesor. Aș fi fost ajutat de părinți în acea situație.*);
- în formarea unor timpuri, în construcții active: la indicativ, timp viitor anterior (*voi fi scris*), la conjunctiv, timp perfect (*să fi scris*), la condițional-optativ, timp perfect (*aș fi scris*), la infinitiv, timp perfect (*Înainte de a fi scris, am citit.*).

A avea se folosește ca auxiliar:
- în formarea timpului perfect compus al modului indicativ: *Am scris. Ai învățat.*;
- în formarea timpului viitor de limbă vorbită (familiar) al modului indicativ: *Am să citesc.*;
- în formarea timpului viitor în trecut al modului indicativ: *Aveam să aflu mai târziu.*;
- în structura modului condițional-optativ (formele *aș*, *ai*, *ar*, *am*, *ați* provin din acest verb): *Aș citi o carte bună.*

A vrea se folosește ca auxiliar:
- la indicativ, timp viitor standard (numit și viitor simplu sau viitor I). Formele *voi*, *vei*, *va*, *vom*, *veți*, *vor* provin din acest verb: *Voi citi cartea lui.*;
- la indicativ, timp viitor popular: *Oi citi când oi avea chef.* (variante: *ăi/îi citi*; din aceste forme cade consoana **v**, inițială)

Noutate!

Nu se mai consideră moduri, ci **forme verbale nepersonale și nepredicative**, infinitivul, gerunziul, participiul și supinul.

► **Infinitivul** arată numele acțiunii și este forma din dicționar a unui verb.

Infinitivul are o formă scurtă, *a lucra*, și o formă lungă, *lucrare*. Ca verb, infinitivul lung apare în structura **condiționalului-optativ**, formă inversă: *Alergare-ai cu foc în coadă!* În rest, el apare ca **substantiv, prin** conversiune: *După atâta alergare, obosise.*

De asemenea, infinitivul **are timp prezent** (*a citi*) și timp perfect (*înainte de a fi citit*).

LIBRIS | We know books

Prepoziția *a* dispare din structura infinitivului după verbul *a putea*: *El poate cânta la vioară.*

În enunțuri imperative neutre se poate utiliza infinitivul care, în această situație, se consideră a avea valoare predicativă: *A se respecta programul de liniște! A se clăti după golire! A nu se lăsa la îndemâna copiilor!*

Noutate! După terminația infinitivului, verbul are cinci conjugări:

- conjugarea întâi, în ***a***: a lucr***a***;
- conjugarea a doua, în ***ea***: a ved***ea***;
- conjugarea a treia, în ***e***: a spun***e***;
- conjugarea a patra, în ***i***: a iub***i***;
- conjugarea a cincea, în ***î***: a dobor***î***.

Conform *Gramaticii limbii române*, 2005, editată de Academia Română, verbul are unsprezece conjugări.

În vorbire se manifestă tendința de a trece unele verbe de conjugarea a doua (în *ea*) la conjugarea a treia (în *e*), ceea ce este greșit. Deci, se scrie și se spune corect: *a plăcea, a displăcea, a tăcea.*

► **Gerunziul** arată un proces în desfășurare și are sufixe specifice *-ând/ind*: *urând/iubind.*
Gerunziul acordat cu un substantiv devine adjectiv.
A se compara:
Privesc în zare coșurile fumegând. (verb/atribut verbal)
Privesc în zare coșurile fumegânde. (adjectiv/atribut adjectival)

Sunt situații, rare, când un gerunziu devine substantiv prin articulare: *Casa are un intrând secret.*

Gerunziul este circumstanțial de mod, dacă arată o caracteristică a acțiunii termenului regent: *Merge șchiopătând.*

Gerunziul este circumstanțial de timp, de cauză sau un alt circumstanțial, dacă arată o acțiune distinctă de cea a termenului regent:

Merge vorbind la telefon. (circumstanțial de timp)

Mergând prea repede, s-a împiedicat. (circumstanțial de cauză)

Numai respectând culorile semaforului, merge fără a se pune în pericol. (circumstanțial condițional)

Precedat de particula *ca*, gerunziul este, din punct de vedere sintactic, predicativ suplimentar: *Ne-a prezentat soluția ca venind din partea lui. Este apreciat ca descurcându-se în orice împrejurare.*

Gerunziul poate să apară şi în construcţii incidente: *Te închini lui Dumnezeu, ştiind că El există, şi aştepţi să te salveze, fără să faci nimic să te salvezi tu.*

În grupul gerunzial cu pronume, obligatoriu pronumele sunt forme clitice postpuse: *văzându-l/văzându-se.*

Aşezate la începutul enunţului, construcţiile cu gerunziu se despart obligatoriu prin virgulă: *Aflând vestea, s-a bucurat.*

► **Participiul** (formă nepersonală, numită şi nonfinită) arată o acţiune suferită de un obiect: *scris/scrisă/scrişi/scrise*; se poate deriva cu prefixul negativ *ne*: *nescris*; unele verbe permit chiar intercalarea semiadverbului *mai*: *nemaivăzut.*

Participiul fie ajută la obţinerea unor moduri/timpuri compuse, de exemplu: *am scris*; fie devine adjectiv participial, de exemplu: *exerciţiu scris.*

- Sunt verbe ale căror forme de participiu nu admit adjectivizarea: *a muri, a adia, a se sinchisi, a părea* etc.
- Prin conversiune, participiile ***datorită*** şi ***mulţumită*** devin prepoziţii cu cazul dativ.
- Există şi conversiunea participiului în substantiv sau adverb de mod: *Tot păţitul e priceput. Vorbeşte bâlbâit.*

Construcţiile participiale absolute au drept nucleu un participiu şi sunt, de regulă, izolate fonetic, cu o funcţie sintactică circumstanţială (de timp, cel mai adesea): *Odată pusă masa, musafirii au început cu gustările. Încrederea, odată câştigată, putea să acţioneze deja.*

► **Supinul** se formează din participiu precedat de o prepoziţie: *de, la, spre, pentru.*

Ex.: *Mă ajută la scris.*

Există două forme ale supinului, una aparţinând, prin articulare sau prin determinare adjectivală, clasei substantivului, iar alta, verbului.

A se compara: *Mersul pe jos este sănătos. De-atâta mers sunt epuizat. Avem de mers pe jos.*

Cu excepţia funcţiei sintactice de predicat, verbele aflate la aceste construcţii nepersonale/nepredicative de infinitiv, gerunziu, supin pot îndeplini diferite **funcţii sintactice**, de exemplu:

- **subiect:** *Îmi place a cânta la pian. Se aude şoptind. De repetat e dificil.*
- **nume predicativ:** *Problema e de a sosi la timp. Omul e suferind. Tema e de rezolvat acasă.*
- **complement direct**: *Eu pot asculta cu atenţie. Aud bătând în uşă. Avem de citit.*
- **complement prepoziţional**: *Vorbim despre a organiza o excursie. S-a plictisit de citit aceleaşi comentarii.*

LIBRIS We know books

- **circumstanţiale**:
  Răspunde fără a gândi. (circumstanţial de **mod**)
  Citeşte silabisind cuvintele. (circumstanţial de mod)
  Mă duc la cules de muşeţel. (circumstanţial de scop)
- **atribut verbal:** *Plăcerea de a citi este mare. I-am văzut faţa şiroind de sânge. Temele de scris sunt în manual.*

Sunetul/sunetele care arată modul şi timpul unui verb se numesc **sufixe**, iar cel/cele care arată persoana şi numărul se numesc **desinenţe**. De exemplu, în forma verbală *muncisem*, ***se*** = sufix pentru timpul mai-mult-ca-perfect, ***m*** = desinenţă pentru persoana I, numărul singular.

Unele verbe au forme identice la persoana a doua, indicativ prezent şi imperativ:
Tu stai cuminte. (indicativ)
Stai cuminte! (imperativ)

Criterii posibile de recunoaştere a modurilor verbale:

Indicativul este singurul mod ce are toate formele temporale: trecut (imperfect, perfect simplu, perfect compus, mai-mult-ca-perfect), prezent şi viitor (viitor standard, viitor de limbă vorbită, viitor popular, viitor anterior, viitor în trecut).

Ex.: *scriu* – prezent; *scriam* – imperfect; *scrisei* – perfect simplu; *am scris* – perfect compus; *scrisesem* – mai-mult-ca-perfect; *voi scrie* – viitor standard; *am să scriu* – viitor de limbă vorbită; *oi scrie* – viitor popular; *aveam să scriu* – viitor în trecut; *voi fi scris* – viitor anterior.

Conjunctivul are în structură conjuncţia ***să***. Totuşi, conjuncţia ***să*** apare şi în structura viitorului de limbă vorbită, de la indicativ, întrucât acest timp se formează din conjunctivul verbului de conjugat şi din auxiliarul *a avea*.

Ex.: *Să scriu.* (conjunctiv) *Am să scriu.* (indicativ, viitor de limbă vorbită)

Există şi contexte în care conjuncţia ***să*** lipseşte, dar verbul este la modul conjunctiv:
Ferească Dumnezeu de aşa ceva!
Şi nime-n urma mea/ Nu-mi plângă la creştet. (M. Eminescu)

Condiţionalul-optativ arată, după cum îi este şi denumirea, o condiţie sau o opţiune: *Aş dormi, dar nu am timp.* Acest mod are şi o formă inversă: *Fir(e)-ai al naibii!*; sau: *Vedea-te-aş mare!*

Uneori se intercalează între auxiliar şi verbul de conjugat cuvintele (semiadverbe) *cam*, *mai*, *tot*: *Aş <u>mai</u> fi vrut.*

Imperativul exprimă acţiuni asociate cu voinţa vorbitorului **de a le vedea** realizate, **nu are categoria timpului** şi prezintă forme doar pentru **persoana a II-a,** singular şi plural, la cele două aspecte, afirmativ şi negativ.

LIBRIS We know books

Ex.: *Du-te acasă! Nu te duce acolo!* (După cum se poate observa, forma de imperativ diferă uneori, în funcție de verb, la cele două aspecte.)

Și verbul ***a fi*** prezintă asemenea diferențe.

Ex.: *Fii cuminte! Nu fi obraznic!*

- Există verbe cu două forme la imperativ, pentru persoana a doua singular, impuse de prezența sau de absența unui determinant complement direct (*pe cine? ce?*): *Treci în bancă! Trece verbul corect! Plângi până mâine! Plânge-l!*
- Sunt verbe care nu permit formularea unei rugăminți, unui îndemn, sfat sau ordin, deci acestea nu pot avea imperativ: *a ninge*, *a ploua*, *a conveni*, *a plăcea*, *a transpira* etc.

Verbul ***a avea*** admite imperativul în structuri de tipul: *Ai milă! Ai frică de Dumnezeu!*

Conjunctivul și **condiționalul-optativ** au două timpuri, prezent și perfect: *să scriu/să fi scris*; *aș scrie/aș fi scris.*

Modul prezumtiv are forme de prezent și trecut; se formează din viitorul lui *a fi* și din gerunziul sau participiul verbului de conjugat, indicând o supoziție, o presupunere, un dubiu: *O fi aflat el ceva, de nu mai tace. V-o fi sete acum. Va fi știind el ceva, de tot insistă. O fi fost așa de rău?*

Diferența dintre prezumtiv și indicativ, viitor popular, este dată de context: *Oi scrie poezii, că-mi place să mă citească. Oi scrie poezii și peste un an?*

Construcții active, construcții pasive, construcții cu pronume reflexive

Noutate!

În manualele școlare, nu se mai folosește denumirea de diateză, dar în *Gramatica limbii române* editată de Academia Română aceasta există.

A) Construcțiile verbale active sunt cele în care subiectul gramatical face acțiunea: *Eu scriu tema.*

B) Construcțiile pasive sunt cele în care acțiunea este făcută nu de subiectul gramatical, ci de un complement de agent introdus prin prepoziția simplă ***de*** sau prin prepoziția compusă ***de către***: *Tema este făcută de mine.*

Participiul din structura pasivă își schimbă forma după subiect: *Exercițiul este făcut de mine.*

La orice mod sau timp, **în construcția** pasivă se folosește auxiliarul ***a fi***.

Când o construcție activă **se transformă** într-una pasivă, complementul direct devine subiect: *Rezolv problema. **Problema** este rezolvată de mine.*

LIBRIS We know books

Noutate!
Complementul de agent este o formă specială a complementului prepoziţional. El poate fi exprimat sau neexprimat.

- În funcţie de context, o construcţie verbală poate fi activă sau pasivă:
  Uşa este vopsită, nu este de culoarea lemnului.
  (construcţie activă)
  Uşa e vopsită de tatăl meu. (construcţie pasivă)
- Există verbe care nu pot forma construcţii pasive, dar ale căror participii pot fi adjectivizate.
  De exemplu, în ceea ce priveşte verbul *a avea*, nu se spune: *Suma este avută de el*, dar este corect: *Suma avută la el i-a fost suficientă.*

C) Construcţiile verbale reflexive au în structura lor forme clitice pronominale în dativ sau în acuzativ, în următoarele situaţii:
- reflexivul nu are funcţie sintactică, deci nu se analizează separat: *Mă mândresc cu rezultatele mele.*
- reflexivul are funcţie sintactică de:
  a) complement direct (doar în acuzativ): *Mă îmbrac elegant.*
  b) complement indirect (doar în dativ): *Îmi amintesc o întâmplare tristă.*
  c) complement posesiv: *Mi-am schimbat bluza.* (Se poate adăuga un adjectiv pronominal posesiv pentru a verifica funcţia aceasta, de exemplu: *bluza mea.*)
  d) atribut (pe lângă un determinant substantiv): *Îmi iubesc ţara-mi.*

- Există şi construcţii pasiv-reflexive, unde apare şi un complement de agent, exprimat sau neexprimat (dar subînţeles): *Testele se împart* (*de către doamna profesoară*).
- De asemenea, în anumite construcţii, reflexivul este reciproc: *Se ceartă zilnic. Îşi spun vorbe urâte.*
- Pronumele reflexiv intră şi în alcătuirea unor locuţiuni verbale, având aceeaşi paradigmă precum la verb: *a-şi lua inima-n dinţi*, *a se afla-n treabă* etc.

Construcţii verbale impersonale:
- verbe a căror acţiune exprimă fenomene meteorologice/naturale: *a ninge*, *a trăsni*, *a ploua*; *a se înseră.*
- verbe copulative din predicatele nominale cu nume predicativ un adverb de mod sau o locuţiune adverbială de mod: *E bine că pleci. E de neconceput ce a făcut el.*
- construcţii cu verbul ***a fi***, pentru a exprima stări sau sentimente: *Mi-e silă de tine. Ţi-e frig. Îi este dor.* (În aceste cazuri, substantivul este **subiect**, iar verbul *a fi* este **predicat verbal**.)